

Summary

Anatolii Komysan

Improvement of the Training of the Future Specialists in Pharmaceutical Industry on the Basis of the Personally Oriented Teaching

It is determined that the personally oriented teaching is one of the perspectives in modern Ukrainian higher education.

On the background of theoretical research it is concluded that such teaching allows the students to realize their aspirations, directs the students to self-reliant actions, making decisions, abilities to adapt to new life conditions creative thinking, ability to react sufficiently to life's challenges.

The article considers the main organizational and pedagogical conditions of the personally oriented teaching of future specialists in pharmaceutical industry that will improve their level of educational achievement and the development of personal qualities.

Key words: *personality-oriented environment, personally-oriented teaching, professional motivation, situation of success, forms and methods of teaching.*

Дата надходження статті: «23» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «15» квітня 2015 р.

УДК 37.034(045)

ВІКТОР КОРОЛЕНКО,

кандидат педагогічних наук

(м.Миколаїв)

Категоріальне поле дослідження проблеми морального виховання школярів

У статті на основі аналізу психологічних і педагогічних джерел схарактеризовано моральні категорії. Доведено важливість впливу морального виховання на загальне виховання дітей шкільного віку. Підкреслюється здатність ефективного використання сучасних педагогічних знань. Результати проведеного дослідження вказують на необхідність роз'яснення дітям моральних категорій, що сприятимуть прагненню підростаючої особистості до морального вдосконалення.

Проведене дослідження свідчить, що моральне виховання – процес, спрямований на розвиток цілісної особистості дитини (любов до Батьківщини, позитивне ставлення до суспільства, колективу, людей, до праці, обов'язку). Основою морального виховання є соціально необхідні вимоги суспільства, стимулюючі особистісні якості кожної дитини такі, як борг, честь, совість, гідність.

Моральне виховання – один з головних компонентів освітнього процесу в школі. Цілеспрямована педагогічна діяльність сприяє розвитку моральних якостей особистості і допомагає їй знайти своє місце в соціумі (використовуючи отримані знання і здібності в житті).

Ключові слова: *мораль, поведінка, цінність, категорії, виховання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сучасному етапі розвитку суспільства існує необхідність змін у моральному вихованні дітей шкільного віку; а також необхідним є пошук нових шляхів поліпшення ефективності цього процесу.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема морального виховання особистості є актуальною з давніх часів і до наших днів. Протягом довгого часу відомі мислителі та педагоги, серед яких О.Вишневський, М.Гальченко, С.Гончаренко, І.Зайченко, В.Кан-Калик та ін., вважали мораль важливою людською якістю.

Формулювання цілей статті... Мета статті – за допомогою роз'яснення моральних категорій прищепити дітям шкільного віку прагнення до систематичного вдосконалення отриманих моральних знань. Завданням даної статті є висвітлення важливості та необхідності підвищення ефективності процесу морального виховання дітей шкільного віку.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми... Проведений нами в процесі дослідження аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що від сформованості у підростаючого покоління стійких моральних якостей залежить становлення особистості школярів, їхніх моральних норм, принципів, поведінки в суспільстві та ставлення до оточуючих. Деякі аспекти виховного впливу моралі на особистість раніше розглядалися, але не достатньо, тому існує необхідність детального вивчення даної проблеми.

Виклад основного матеріалу... В суспільстві існує багато понятійних категорій, які асоціюються з моральним існуванням людини. Вони характеризують моральне міркування і моральну оцінку довколишньої дійсності, а також вказують на особливості морального самовизначення людини і фіксують для неї основні ціннісно-нормативні або духовно-психологічні явища. Категорії містяться в розмовній мові і вживаються людьми в спілкуванні з оточуючими.

Як свідчать результати нашого аналізу, психолого-педагогічної літератури, моральними категоріями є: чесність, правдивість, обов'язковість, щирість, вірність, відданість, добро, совість, честь, гідність, надійність, доброзичливість, добродійність, сумлінність, порядність, подяка, гуманізм, милосердя, відповідальність, терпимість, співпраця, справедливість, працелюбність тощо [1; 6; 7; 8; 12].

Відтак, добро – оцінювальна, полярна морально-етична категорія, що відображає уявлення людей (індивідів, соціальних груп, суспільних класів) про морально ціннісне, бажане в природі й суспільній дійсності [12]. Найважливіша для людини категорія добра, проявляючись у принципах, правилах і нормах, містить у собі ряд понять: чуйність, доброзичливість, співпереживання, тактовність, щирість, повагу, люб'язність, справедливість, відвертість, ввічливість тощо [5; 11; 13].

У свою чергу, категорії людської гідності і честі характеризують уявлення цінності людини і вимагають шанобливого і доброзичливого ставлення до неї з визнанням її прав і свобод. Разом із совістю ці моральні категорії сприяють самоконтролю і самосвідомості особистості, формуючи в неї вимогливість і відповідальність до себе. Вони припускають здійснення людиною вчинків, забезпечуючи її пошану до суспільства і високу самооцінку, тим самим не дозволяючи людині творити непристойне [5; 11; 13].

Розуміння честі переважно пов'язане з суспільним оцінюванням поведінки особистості. Відтак, поведінка представників колективу, спільноти, професійного кола тощо характеризує поведінку всієї групи людей. Результати нашого дослідження засвідчили, що зовнішні критерії оцінки вимагають від людини підтримувати і виправдовувати репутацію, отриману її спільністю [5; 11; 13].

Гідність засновано на визнанні рівних прав людини, пошани до неї та її цінності як морального суб'єкта. Моральною підставою гідності людини в стародавні часи вважалися родовитість, знатність, сила, станова приналежність; із часом з'явилися неморальні підстави: влада, могутність, багатство. Моральна цінність гідності людини орієнтована на внутрішню пошану принципів дійсної людяності, добровільне проходження нею всупереч тиску обставин і спокус. На сучасному етапі розвитку українського суспільства саме гідність кожного члена суспільства стає запорукою морального здоров'я нації [5; 11; 13].

Важливою моральною категорією є справедливість, яка розкриває ідею правильного, належного порядку речей у суспільних взаєминах, характеризуючи уявлення про призначення людини. Саме тому протягом тривалого часу поняття справедливості і рівності були взаємопов'язані. Отже, поняття справедливості нами визначається як правильна міра рівності в сенсі відповідності між правами й обов'язками людей, заслугами людини та їх суспільним визнанням [9].

У свою чергу, чесність – уникнення обману в стосунках з іншими людьми, порівняно з правдивістю, поняття чесності підкреслює відсутність корисливих мотивів дезінформації і, водночас, поблажливіше ставиться до неумисного введення в оману. Чесність – позитивна моральна риса в характері людини; споріднені з нею доброчесність, достоїнство, невинність, непорочливість, цнотливість [9].

Обов'язковість – беззаперечне дотримання того, чим не можна нехтувати, чого вимагає законодавчий порядок. Тоді порядність – нездатність на погані, аморальні вчинки, що характеризує людину як добру і чесну. Співпраця – виконання певної справи з ким-небудь, а надійність – це те, що викликає цілковиту довіру, дещо перевірене [1].

Регулятором поведінки особистості в суспільстві, за нашими спостереженнями, є наявність у неї таких моральних категорій, як гуманізм (від лат. *humanus* – «людський», «людяний») – система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність; милосердя – жаліслива й діяльна любов, яка проявляється в готовності допомогти тим, хто потрапив у біду (людям і всьому живому); порядність – моральна якість людини, характеризує суворим дотриманням установлених норм поведінки в тому суспільстві, де триває її життя [1; 2; 6; 7; 8; 12].

Моральні категорії формуються як норми, що склалися у соціальному середовищі, ґрунтуючись на поглядах і уявленнях суспільства. Початком моральності Е.Кант вважає Моральний закон у людині, за ступеню важливості якого його можна порівняти із зоряним небом. Так, П.Юркевич стверджує, що людина здатна оцінювати свої вчинки. На його думку, людина то схвалює, то не схвалює себе і постійно виносить собі вирок за ці вчинки (засуджує, або схвалює) [3].

Як свідчать отримані нами результати аналізу психолого-педагогічних джерел, науковці вивчають причини негативних вчинків людини, але не можуть пояснити, наявність у людини якостей доброта, чесність, гідність, справедливість, взаємодопомога, співчуття тощо.

Стосовно проблеми моральної особистості О.Вишневський відзначив висновки:

1. Походження моралі є такою ж таємницею, як і походження самої людини, але наявність в неї вічної потреби бути моральною (що часто усупереч корисливому розуму) спонукає її до добра, засвідчує «небуденність» джерела моральності, поєднаність його з самою духовною сутністю людини. Моральності властиві ті самі витoki, що й релігії та мистецтву, а відтак за самим Законом Моральності відчувається Вища Сила.

2. Глибина моральності особистості визначається її ставленням до Бога. Людина здатна і готова визнавати і відстоювати мораль лише в тому випадку, якщо в моральній вимозі ми усвідомлюємо голос, що йде з глибин буття. Саме такий висновок зумовив визнання К. Ушинського, що з матеріалізму моральності не виведеш.

3. Традиційно християнське розуміння походження і сутності моралі відповідає природі самої людини як ества, що повинно себе пересилювати, переборювати, підніматися над собою. У своїй слабкості людина прагне, щоб хтось інший поклав на неї моральні правила (авторитет, наставник, батьки) [3].

Огляд різних підходів до вирішення проблеми морального виховання дітей шкільного віку свідчить про їх різноманітність. Як відзначив А.Фабр, наслідком традиційних підходів є надмірний вплив, схований під системою репресій. Традиційні форми і методи морального виховання молоді в різних країнах відрізняються, так може бути обумовлений навіть зовнішній вигляд школяра (зачіска, одяг, взуття, тощо) [3].

Важливість загальноприйнятих регламентацій у загальних навчальних закладах відзначають Н.Нікандрова і В.Кан-Калик, проаналізувавши різні плани виховної роботи. Спираючись на отриману дослідниками інформацію, можемо стверджувати, що плани виховної роботи схожі один на одного і мало враховують особливості школи і класу [10].

Актуалізує увагу на важливості морального і розумового розвитку підростаючої особистості І.Зайченко, спираючись на «Національну доктрину розвитку освіти»:

1. Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

2. Пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є: особистісна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; пропаганда здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти у сільській місцевості та професійно-технічної освіти; органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів; створення ринку освітніх послуг та його науково-методичне забезпечення; інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

3. Держава повинна забезпечувати: виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється; збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, а також до історії та культури всіх корінних народів і національних меншин, які проживають в Україні, виховання культури міжетнічних і міжособистісних відносин; виховання людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання та мови спілкування народів світу; виховання у дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості; підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці; створення умов для розвитку обдарованих дітей та молоді; підтримка дітей та молоді з особливостями психічного і фізичного розвитку; стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя; розвиток дитячого та юнацького спорту, туризму; етичне, естетичне виховання; екологічну, правову, економічну освіту; наступність і безперервність освіти; інноваційний характер

навчально-виховної діяльності; різноманітність типів навчальних закладів, варіативність навчальних програм, індивідуалізацію навчання та виховання; моніторинг освітнього процесу, зростання якості освітніх послуг; створення умов для ефективної професійної діяльності педагогічних, науково-педагогічних працівників відповідно до їх ролі у суспільстві [4, с. 259–260].

Висновки та перспективи подальших досліджень... Важливим етапом морального виховання дітей шкільного віку є прийняття ними моральних, культурних і національних традицій народу, до якого вони належать.

Список використаних джерел і літератури:

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. Вишневецький. – [3-тє вид., доопрац. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 566 с.
2. Гальченко М. Г. Проблемы оглашения и воцерковления психически нездоровых людей / М. Г. Гальченко // Психиатрия и актуальные проблемы духовной жизни. – М. : Свято-Филаретовская высшая православно-христианская школа, 2003. – С. 126–144.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Деякі аспекти морального виховання : Практичний матеріал для класних керівників, вихователів і вчителів / уклад. В. К. Демиденко. – К. : ІСДО, 1995. – 40 с.
5. Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування / Т. Г. Аболіна, А. М. Єрмоленко, О. О. Кисельова, В. А. Малахов. – К. : Стило, 1997. – 243 с.
6. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищих пед. навч. закл.] / І. В. Зайченко. – [2-е вид.]. – К. : Освіта України ; КНТ, 2008. – 528 с.
7. Короленко В. Л. Формування моральних цінностей підлітків у процесі взаємодії сім'ї і школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Віктор Леонітович Короленко. – Миколаїв, 2014. – 240 с.
8. Педагогический словарь / [под ред. В. В. Давыдова и др.]. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
9. Психология : словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Т. Ярошевского. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
10. Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Б. Д. Карвасарского. – СПб. : Питер Ком, 1998. – 752 с.
11. Российская педагогическая энциклопедия : в 2-х т. / гл. ред. В. В. Давыдов. – М. : БРС, 1998. – Т. 1. – 490 с.
12. Словарь по этике / под ред. И. С. Кона. – [5-е изд.]. – М. : Политиздат, 1983. – 445 с.
13. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / за заг. ред. проф. В. В. Дубічинського. – Харків : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.

References:

1. Vyshnevskiy O. *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky : navch. posib.*, Kyiv, Znannia, 2008, 566 p.
2. Halchenko M. H. Problemy' oglasheniya i voocerkovleniya psixicheski nezdorovy'x lyudej, *Psixiatriya i aktual'ny'e problemy' duxovnoj zhizni*, Moscow, Svyato-Filaretovskaya vysshaya pravoslavno-kristianskaya shkola, 2003, pp. 126–144.
3. Honcharenko S. *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*, Kyiv, Lybid, 1997, 376 p.
4. *Deiaki aspekty moralnoho vykhovannia : Praktychnyi material dlia klasnykh kerivnykiv, vykhovateliv i vchyteliv*, uklad. V. K. Demydenko, Kyiv, ISDO, 1995, 40 p.
5. *Etychni normy i tsinnosti: problema obhruntuwannia*, T. H. Abolina, A. M. Yermolenko, O. O. Kyselova, V. A. Malakhov, Kyiv, Stylos, 1997, 243 p.
6. Zaichenko I. V. *Pedahohika : navch. posib. dlia stud. vyshchyykh ped. navch. zakl.*, Kyiv, Osvita Ukrainy, KNT, 2008, 528 p.
7. Korolenko V. L. *Formuvannia moralnykh tsinnostei pidlitkiv u protsesi vzaiemodii simi i shkoly*, Mykolayiv, 2014, 240 p.
8. *Pedagogicheskij slovar'*, pod red. V. V. Davy'dova i dr., Moscow, Pedagogika, 1983, 448 p.
9. *Psixologiya : slovar'*, pod obshh. red. A. V. Petrovskogo, M. T. Yaroshevskogo, Moscow, Politizdat, 1990, 494 p.
10. *Psixoterapevticheskaya e'nciklopediya*, pod red. B. D. Karvasarskogo, saint Petersburg, Piter Kom, 1998, 752 p.
11. *Rossiyskaya pedagogicheskaya e'nciklopediya*, gl. red. V. V. Davy'dov, Moscow, BRYe, 1998, T. 1, 490 p.
12. *Slovar' po e'tyke* / pod red. I. S. Kona, Moscow, Politizdat, 1983, 445 p.
13. *Suchasnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy : 65000 sliv*, za zah. red. prof. V. V. Dubichynskoho, Kharkiv, VD «ShKOLA», 2006, 1008 p.

Summary

Viktor Korolenko

Categorical Field of Research of the Problem of Moral Education of Pupils

On the basis of the analysis of psychological and pedagogical sources moral categories are described in the article. Importance of influence of moral education on the general education of children of school age is well-proven. Ability of the effective use of modern pedagogical knowledges is underlined. The results of the conducted research specify on the necessity of elucidation to the children of moral categories which are instrumental in aspiring of growing up personality to moral perfection.

The conducted research proves that moral education is a process, directed on development of integral personality of child (love to Motherland, positive attitude toward society, collective, people, to labour, duties). The basis of moral

education is in that socially necessary requirements of society, stimulating personal qualities of every child, such as debt, honour, conscience, dignity.

Moral education is one of the main components of educational process at school. Purposeful pedagogical activity is instrumental in development of moral qualities of personality and it helps to find them the place in the society (using the received knowledge and abilities in life).

Key words: *moral, behaviour, value, categories, education.*

Дата надходження статті: «02» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «02» квітня 2015 р.

УДК 373.5.091.39:5(045)

МАРІЯ КРИВА,

кандидат педагогічних наук

(м.Львів)

Організація позаурочної дослідницької діяльності учнів під час вивчення предметів природничого циклу

У статті висвітлено актуальну проблему реалізації позаурочної дослідницької діяльності учнів під час вивчення природничих дисциплін. На основі теоретико-емпіричних досліджень акцентовано на потенціалі позаурочної дослідницької діяльності у формуванні активної, творчої, ініціативної особистості учня. Сформульовано ключові характеристики основних форм та методів організації позаурочної дослідницької діяльності. Зосереджено увагу на конкретних прикладах організації дослідницької діяльності учнів під час вивчення природознавства, біології, географії, фізики, хімії. Розглянуто основні напрямки роботи наукового товариства учнів у межах учнівського самоврядування.

Ключові слова: *позаурочна дослідницька діяльність, предмети природничого циклу, учень.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Нині організація позаурочної дослідницької діяльності у галузі природничих дисциплін спрямована не тільки на стимулювання інтересу та формування предметних компетенцій, а й на розвиток і саморозвиток учня, спонукання до творчості, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань. Анкетування учнів 7–11 класів засвідчили про інтерес учнів власне до позаурочної дослідницької діяльності, де вони можуть поглибити свої знання із тем, які їх цікавлять, вийти за межі навчальних програм із навчальних предметів природничого циклу, проявити самостійність, ініціативність, креативність. Однак сучасна школа не повністю застосовує різноманітність форм і методів позаурочної дослідницької діяльності учнів для формування їхньої предметної компетентності, що є важливим чинником формування творчої особистості учня.

Аналіз досліджень і публікацій... Головні складові дослідницької діяльності, її цілі, завдання, етапи діяльності, результати розглядають в своїх працях О.Леонтович, О.Обухов, О.Поддьяков, О.Савенков. Проблеми розвитку в учнів дослідницької компетентності присвячені дослідження І.Коваленко, Я.Кривенко, В.Литовченко, О.Ушакова, які пропонують вирішення зазначеної проблеми шляхом інтеграції можливостей вищої та профільної школи у розвитку інтелектуальної творчості старшокласників (Я.Кривенко, О.Ушаков), засобами проектної діяльності (І.Коваленко), шляхом роботи наукових товариств учнів (М.Кожухова).

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкриття особливостей організації позаурочної дослідницької діяльності учнів із навчальних предметів природничого циклу.

Виклад основного матеріалу... Позаурочна дослідницька діяльність – це діяльність, спрямована на оволодіння учнями методами дослідження об'єктів живої та неживої природи з метою розвитку пізнавального інтересу, самостійності, інтелектуальних і практичних умінь. Вона є логічним продовженням урочної діяльності і охоплює проведення навчальних досліджень; написання рефератів, проектів; виконання домашньої навчальної роботи дослідницького характеру; участь в олімпіадах, конференціях, турнірах, конкурсах із природничих дисциплін. Зазначимо, що у